

Reglera avregleringen

– program om avregleringens konsekvenser



Facket för Service och Kommunikation

Reglera avregleringen	3
Radikala förändringar i branscherna – varför och hur.....	4
Förändringar och nuläge i några branscher	5
Konsekvenser av avregleringen – SEKOs syn	9
Branschvisa konsekvenser	11
Våra krav på arbetsgivarna	14
Våra krav på regering och riksdag	15

Reglera avregleringen

Ett väl fungerande samhälle måste ha högt ställda krav när det gäller den grundläggande infrastrukturen och samhällsservicen i vid bemärkelse. Det måste finnas en fungerande energiförsörjning, fungerande infrastruktur i form av vägnät, järnvägsnät, hamnar och flygplatser, effektiva post- och telekommunikationer.

Sverige har under 1900-talet via i huvudsak statens insatser byggt upp en grundstruktur för samhällsservice vad gäller transporter, kommunikationer i vid bemärkelse liksom energiförsörjningen. Statens avgörande roll i det sammanhanget var naturlig, eftersom ingen annan hade resurser att bygga upp och vidmakthålla de nödvändiga strukturerna. Vi har också med rätta kunnat hävda att vi internationellt presterat mycket väl när det gäller standard, tillgänglighet, fördelning och pris för denna samhällsservice.

Under de senaste 15-20 åren har en process ägt rum i samhället som speciellt under 90-talet inneburit dramatiska förändringar när det gäller hur systemen utformats för att tillgodose samhällsservice av olika slag.

Radikala förändringar i infrastrukturbranscherna – varför och hur

Inom infrastrukturbranscherna energi, post, tele och järnväg har i utgångsläget funnits ett starkt statligt ansvarstagande och formella eller faktiska statliga monopol med olika variationer. Den vanliga formen för att driva verksamheten var som affärsdrivande verk.

Den avvägning som tidigare fanns mellan politisk styrning och marknadsmässigt inflytande har kraftigt förskjutits till förmån för marknadsstyrning på bekostnad av politisk styrning. Under lång tid ansågs det självklart att staten skulle äga all verksamhet med tydliga samhällsintressen. Utvecklingen har inneburit att den tidigare tydliga politiska styrningen av bland annat affärsverken ersatts av en ekonomisk målstyrning av självständigt fungerande företag med vinstkrav på avreglerade marknader.

Utvecklingen kan ses som ett samspel mellan tendenser i det ekonomiska livet och medvetna politiska beslut. Dessa beslut har varit starkt influerade av en ökad tilltro till marknadsmässiga lösningar och konkurrens som medel för att förbättra effektiviteten när det gäller att tillgodose de grundläggande politiska målen inom olika former av samhällsservice.

En viktig bakgrundsfaktor till de omfattande strukturella förändringarna under 90-talet är den omfattande liberaliseringen. Detta tillsammans med den ökade internationaliseringen och framväxten av EU:s inre marknad har förändrat konkurrensvillkor och förutsättningar i grunden för olika verksamheter, och möjligheter för nya aktörer har ökat.

Avregleringen av infrastrukturbranscherna handlar om politiska och ideologiska beslut, grundade på ett annat synsätt än som tidigare varit förhärskande. Processen har sett olika ut i branscherna, men färdriktningen har varit densamma.

I den socialdemokratiska propositionen "Näringspolitik för tillväxt" från februari 1991 kan läsas: "Utgångspunkten för insatser inom det näringspolitiska området är att främja en långsiktig ekonomisk tillväxt genom att underlätta näringslivets utveckling och strukturomvandling. Mot bakgrund av en ökad internationalisering och ett allt större kunskapsinnehåll i produktionen framstår investeringar vad avser kommunikationer, utbildning, forskning och utveckling, teknikspridning liksom åtgärder för en mer effektiv konkurrens och fungerande marknader som särskilt viktiga". Vidare sägs att "näringspolitiken utformas utifrån marknadsekonomins förutsättningar och består följaktligen av olika medel för att förbättra, stödja och komplettera marknadens funktionssätt".

Propositionen kom att bli en vattendelare för utvecklingen av statens affärsdrivande verksamhet. Bolagiseringen av de statliga affärsverken kom igång på allvar under den borgerliga regeringen 1991- 1994. Argument för bolagiseringen var ökade krav på marknadsanpassning i samband med allt hårdare konkurrensutsättning nationellt och internationellt.

Historiskt hade ett argument för statliga monopol och sammanhållna system för en statlig styrning inom infrastrukturbranscherna varit att värna om stordriftsfördelar, att upprätthålla en långsiktighet i investeringar liksom också att garantera en rättvis fördelning av tillgången på tjänster. En stark offentlig sektor ansågs nödvändig av solidaritets- rättvis- och effektivitetsskäl, och för att motverka marknadsekonomins skadliga effekter. Inte minst SEKO och tidigare Statsanställdas Förbund har alltid starkt värnat om dessa aspekter på

samhällets ansvar för en fungerande samhällsservice. Dessa aspekter fick från denna tidpunkt något av en dödsstöt. Verksamheterna inom de affärsdrivande verken antogs inte kunna leverera den produktivitetshöjning i tjänsteproduktionen som framtiden krävde, och det tidigare systemet skulle därför reformeras i grunden.

Systemskiftet innebar att statsmakterna skulle skapa regelverk där tjänsteproduktionen skulle ske på fria marknader av statliga eller privata företag. Regelverken skulle garantera konkurrensneutralitet mellan företagen bland annat när det gäller tillgång till den grundläggande infrastrukturen i form av elnät, telenät och järnvägens infrastruktur. Staten bildade aktiebolag av de tidigare affärsdrivande verken SJ, Vattenfall, Postverket och Televerket. Statens styrning av företagen som ägare blev i form av en målstyrning, medan företagen skulle svara för produktionen utan inblandning. Målet blev att bedriva viss produktion så att man skapade värde för staten/skattebetalarna, det vill säga levererade avkastning till statskassan. Kvalitetskrav från staten på tjänsteproduktionen har därvid inte getts en framträdande betydelse. SEKO anser detta vara en anmärkningsvärd brist i statens agerande.

I de fall staten önskade upprätthålla viss produktion av sociala eller regionala skäl reglerades detta i nya former genom avtal med företagen. Samtidigt regleras i viss lagstiftning, till exempel postlagen och telelagen (lag om elektroniska kommunikationer från juli 2003), ett visst grundutbud som ska tillförsäkras konsumenterna. Särskilda krav ställs på aktörer med tillgång till den grundläggande infrastrukturen, till exempel Telia. Särskilda myndigheter övervakar regelverket i olika branscher såsom Post- och Telestyrelsen och Energimyndigheten.

Förändringar och nuläge i några branscher

Järnväg – trafik och infrastruktur

I korthet kan sägas att den svenska järnvägstrafiken idag är avreglerad med undantag för att SJ AB har monopol på den kommersiella långväga persontrafiken. Ett drygt 20-tal operatörer arbetar idag i Sverige, däribland flera större utländska företag. Inom EU finns också beslut som innebär att en avreglering gradvis kommer att genomföras till 2008.

År 1988 delades det gamla SJ upp i en myndighetsdel, Banverket, med ansvar för infra-strukturen, och en affärsverksdel i form av SJ, som vid det tillfället i stort sett hade ensamrätt på trafiken.

År 1990 infördes systemet med upphandling av regional kollektivtrafik. Länshuvudmännen hade redan tidigare getts ett visst inflytande och finansiellt ansvar när det gäller regional kollektivtrafik, men SJ hade skött själva trafiken. Den första operatör som tog över trafik från SJ var BK Tåg. Därefter har en rad andra operatörer kommit in på marknaden såväl inom person- som godstrafiken.

År 1993 infördes systemet med upphandling i konkurrens inom den icke-kommersiella interregionala persontrafiken.

År 1996 utökades trafikhuvudmännens rättigheter att bedriva persontrafik på järnvägen till att gälla vissa spåravsnitt utanför det egna länet samt också delar av stommätet. Inrikes godstrafik avreglerades också vid denna tidpunkt med undantag för att redan existerande trafik gavs företrädesrätt. Det senare har dock med tiden kommit att sakna praktisk betydelse.

År 1999 inrättades en särskild myndighet, Rikstrafiken, med uppgift att ansvara för upphandling av olönsam interregional kollektivtrafik. Det var först vid denna tidpunkt som nya operatörer etablerades inom den interregionala trafiken.

År 2001 delades SJ upp i två helt oberoende statligt ägda bolag för person- och godstrafik, SJ AB respektive Green Cargo. Dessa verksamheter avsågs kvarstå helt i statlig ägo. SJ:s verkstäder, terminaltjänst, fastigheter och dataenheter bolagiserades samtidigt och inordnades i Swedcarrierkoncernen. Syftet var att sälja allt utom fastigheterna till privata investerare eller bolag. Fortfarande är dock Euromaint, som sköter verkstadsunderhåll kvar i statlig ägo, medan Trafficare (terminaltjänst) och Unigrid (dataservice) är sålda till privata intressenter.

På infrastruktursidan har Banverket efter 1988 successivt fått överta vissa uppgifter från SJ, bland annat sektorsansvaret, trafikledningen och nu senast alla "icke-kommersiella fastigheter".

Organisatoriskt har Banverket förändrats bland annat genom införande av en "beställar- och utförarmodell". Förändringen genomfördes med hänvisning till att det skulle innebära en effektivisering av verksamheten. Nästa steg blev då en konkurrensutsättning av de producerande enheterna. Det fanns inget formellt politiskt beslut om konkurrensutsättning,

utan beslutet fattades internt av Banverkets styrelse.

Resultatet har blivit sex enheter inom Banverket kallade resultatenheter som ska verka i bolagsliknande former under mer eller mindre konkurrensutsatta villkor. För att skapa en större marknad utanför Banverket har man minskat den egna personalen så att man idag inte klarar volymen på egen hand. Man har också i viss mån förhindrat egna enheter att utföra arbeten, vilket gjort att det idag finns ett 40-tal företag på området, varav de största med stora utländska ägare.

Idag är all investeringsverksamhet konkurrensutsatt och upphandling av underhåll i konkurrens till 100 procent är planerad från och med 2006.

Samma problematik som här redovisats för Banverket gäller i princip också för Vägverket.

Energi

År 1992 genomfördes en bolagisering av Vattenfall, och samtidigt bildades Affärsverket Svenska Kraftnät som övertog ansvaret för stamnätet.

År 1996 genomfördes avregleringen av elmarknaden. Grunden i den reformerade ellagstiftningen ligger i en tydligare ansvars- och rollfördelning mellan marknadens aktörer. Produktion och försäljning av el ska ske i konkurrens. Överföring av el på nätet - nätverksamheten - är ett naturligt monopol, vilket måste regleras och övervakas för att tillförsäkra kunderna skäligena villkor för överföringen. En ny myndighetsfunktion, Energimyndigheten, inrättades med ansvar för bland annat tillsyn av nätverksamheten. Den konkurrensutsatta delen av elmarknaden regleras av konkurrenslagstiftningen och övervakas av Konkurrensverket. Det samlade ansvaret för drift och leveranssäkerhet av stamnätet samt systemansvaret åligger staten och sköts av Svenska Kraftnät.

Post

Utgångspunkten är fortfarande förmedling av meddelanden och paket, men IT-tekniken har lagt en ny grund för verksamheterna och tillsammans med en rad andra faktorer - internationalisering, avreglering, förändrad efterfrågan på tjänster från företag och enskilda konsumenter - inneburit närmast en revolution inom det vi kallar postbranschen.

Inom postområdet måste skiljas på tre olika segment - brev/meddelande/kommunikation - paket/logistik respektive kassaservice med mycket olika förutsättningar.

Inom paket/logistik har konkurrens funnits redan sedan tidigare och företagen konkurrerar på en global marknad. Företag som UPS och Fedex har byggt upp starka internationella nätverk. Marknaden genomgår nu stora förändringar - allianser knyts och företagsköp genomförs på en internationell marknad. De stora europeiska postoperatörerna har ambitionen att snabbt etablera sig på den framväxande internationella logistikmarknaden. Svenska Posten deltar i omstruktureringen främst inriktat på Norden och Östersjöområdet.

Det lagstadgade brevmonopolet upphörde 1993 och den svenska marknaden är en av de få som är helt öppen för konkurrens, även om det ligger nära till hands att hävda att brevbefordran är ett naturligt monopol. 1994 omvandlades Postverket till Posten AB, och en postlag infördes. I denna läggs ansvaret för den grundläggande servicen på Posten AB, övri-

ga postföretag berörs inte av detta. Postens marknadsandel för brevfräsändelser uppgår till omkring 95 procent. CityMail med verksamhet koncentrerad till storstäderna och till distribution av försorterad, datoradresserad post är det enda företag som kan sägas konkurrera med Posten. I övrigt finns ett fyrtiotal lokalt verksamma postoperatörer med en marknadsandel på mindre än 1 procent. Dessa företag är små och distribuerar enstaka brev inom mycket begränsade geografiska områden.

I Sverige har sedan länge Posten stått för den rikstäckande kassaservicen. När Postgirot 1994 ombildades till ett av Posten AB helägt bolag, genomfördes den avreglering som innebär att Postgirots ensamrätt till de statliga betalningarna upphörde. Försäljningen av Postgirot till Nordea var en konsekvens av att Posten inte längre ansåg sig ha förutsättningar att bedriva finansiell verksamhet.

Posten har fortfarande ansvaret genom Lagen om grundläggande kassaservice för att tillhandahålla den rikstäckande grundläggande kassaservicen. Detta sköts i det helägda dotterbolaget Svensk Kassaservice. Posten får ersättning av staten för uppdraget, dock inte med full kostnadstäckning.

Tele

Telekomindustrin är i mycket hög grad internationell. Många utländska teleoperatörer är verksamma i Sverige. Fusioner inom och över nationsgränser är återkommande inslag i marknadens konsolidering. Telia och finska Sonera utgör numera en gemensam koncern. Telekommunikationsmarknaden är numera öppen för konkurrens inom hela EU.

Telekommunikationsområdet i Sverige var i mycket liten utsträckning formellt reglerat före telelagens tillkomst den 1 juli 1993. Televerket hade istället ett faktiskt monopol genom sin dominerande ställning och genom bestämmanderätt om villkoren för anslutning av telefoner och annan utrustning. Monopolställningen blev allt svårare att upprätthålla på grund av den tekniska utvecklingen och den konkurrens som uppstod på internationell och nationell långdistans-telefoni. Anslutningsmonopolet avskaffades successivt under 1980-talet.

Telelagen var en del i en politik för en ökad konkurrensutsättning. På en marknad där tillgången till ett omfattande nät för att distribuera tjänster är nödvändig och där investeringar i nätet är omfattande uppstår inte konkurrens spontant. Den som gör nätinvesteringen har inget intresse av att släppa in konkurrenter på det egna nätet. Telemarknaden är ett exempel på en så kallad nätverksindustri som oftast har tydliga tendenser till företagskoncentration.

Öppningen av telekommarknaden och den ökade konkurrensutsättningen har banat väg för nya ledningsfilosofier i företagen, som inneburit stora förändringar för de anställda. Framförallt har det skapat orosmoment eftersom de anställda och de fackliga organisationerna inte alltid kunnat överblicka konsekvenserna av företagsledningarnas strategier. Tidigare sammanhållna företag har splittrats upp i flera mindre bolag. Fokusering på en begränsad kärnverksamhet har inneburit att verksamheter som till exempel förråd, verkstäder, lokalvård och telefonister avknoppats.

Konsekvenser av avregleringarna – SEKO:s syn

Bakgrunden till de iakttagelser av ofta bekymmersamt slag som SEKO gör i anslutning till situationen i de berörda infrastrukturbranscherna kan ofta relateras till avregleringarna, men det är ändå helheten i utvecklingen, där avregleringen är en viktig pusselbit, som måste tas med i betraktelsen. Olika bakgrundsfaktorer väger olika tungt i olika branscher som teknikutveckling, avreglering, internationalisering och också statens agerande gentemot berört område.

Intentionerna och utfästelserna bakom avregleringen var att genom ökad konkurrens driva fram effektivare verksamhet som i slutändan skulle komma konsumenterna till del genom lägre priser och bättre produkter och tjänster. SEKO hävdar att på de flesta områden har dessa intentioner och utfästelser inte infriats.

Hela ekonomin präglas idag av en kortsiktig lönsamhetsjakt i större utsträckning än tidigare, vilket gått ut över kvalitén i verksamheterna såväl som långsiktigheten. Det har också drabbat personalen på ett påtagligt negativt sätt i olika avseenden. Ett faktum är att färre personer förväntas göra mer jobb. Konkurrenssituationen har gjort att SEKO:s medlemsgrupper bland produktionspersonalen drabbats genom att man utökat delar av den administrativa personalen såsom marknadsföringspersonal och personal som administrerar upphandlingar och istället dragit ner på de grupper som ska utföra själva produktionen. Upphandlingssystemet och hur det tillämpats ger också många exempel på hur produktionspersonalen fått stryka på foten.

Sverige tillhör de europeiska länder som ligger i framkant när det gäller att omsätta de gällande liberaliseringsintentionerna i EU-lagstiftningen i nationell lagstiftning när det gäller avregleringar och den inre marknadens realiserande. Resultatet av konkurrensutsättning har bland annat blivit färre svenska aktörer och fler utländska. Dessa har oftast en hemmamarknad som är stängd för konkurrens utifrån. Metoden för genomförandet av den inre marknaden och liberalisering av samhällsnyttigheter och infrastrukturer blir minst sagt märklig när ingen håller i taktpinnen. Istället finns uppenbara risker att man av den inre marknaden skapar oligopolmarknader resultatet innebär att det är den som är liten som får sitta som förlorare.

Vår iakttagelse är att det finns starka invändningar på hur utvecklingen i infrastrukturbranscherna kommit att bli under 1990-talet i avregleringarnas spår. En kärnfråga för SEKO är att personalen kommit att pressas på ett oacceptabelt sätt. En annan viktig fråga är att kvalitetsaspekterna och långsiktigheten i företagets agerande hamnat i kläm på ett betänkligt sätt.

Arbetsmiljön har försämrats på många arbetsplatser, dels som en följd av minskad bemanning och ökad press, dels genom en nedprioritering av arbetsmiljöarbetet. Antalet sjukskrivningar och rehabfall talar sitt tydliga språk, och det finns en frustration hos stora grupper bland SEKO:s medlemmar. Anställningsvillkoren har utsatts för en press nedåt i spåren av ogenomtänkta upphandlingar. Anställningsskyddet har naggats i kanten, kompetensutvecklingsbehoven har eftersatts. Missnöjet är idag stort på många arbetsplatser över de senaste åren utveckling.

När det gäller samhällsservice och infrastrukturverksamheter, så anser SEKO att lång-

siktigheten hos företagen och insatserna för ett kvalitativt och förebyggande underhåll av infrastrukturen har försämrats kraftigt. Neddragningar av kompetent produktionspersonal är ett gemensamt drag i de berörda branscherna. Upphandlingen av resurser som förmodas täcka motsvarande behov har sammantaget inte fungerat på ett sådant sätt att kvaliteten i verksamheten kunnat upprätthållas. Investeringar och underhåll av materiel släpar efter, vilket gör verksamheterna än mer sårbara för störningar.

Branschvisa konsekvenser

Järnväg – trafik och infrastruktur

Det systemskifte som skett inom spårtrafiken med en mycket uttalad kostnadspress inom hela branschen har gått ut över kvalitén i transporterna, som inte håller måttet. De anställdas villkor och arbetssituation har också försämrats på ett oacceptabelt sätt. De upphandlingar som gjorts har ensidigt fokuserats på lägsta pris, vilket inneburit en rad negativa konsekvenser. Samma utveckling har skett inom infrastrukturområdet inom Banverket.

- Personalresurser har skurits ned, vilket inneburit en hög stressfaktor som gjort att personalen slitits hårt med ökade sjukskrivningstal som följd. Stora problem har uppstått med att åstadkomma en acceptabel arbetstidsförläggning, overtiden har varit oacceptabelt hög.
- Medlemmarna upplever en försämrad arbetsmiljö, och det systematiska arbetsmiljöarbete som är arbetsgivarens skyldighet att bedriva har oftast inte fungerat tillfredsställande.
- Andra problem har varit försämringar av pensionsvillkor, anställningstrygghet, inflytande och möjligheter till kompetensutveckling.
- Fordonsunderhållet, speciellt det förebyggande, har eftersatts, vilket gjort att sårbarheten ökat. Detta har bidragit till att arbetet med att förbättra punktligheten hittills varit ett stort misslyckande.
- Minskningen av det förebyggande underhållet har inneburit fler driftstörningar och ökade insatser av akuta underhållsåtgärder för att upprätthålla trafiken.
- Systemet med upphandling och ofta korta upphandlingstider innebär att tågoperatörerna har små möjligheter till att investera i rullande materiel och utveckla service och trafikkoncept.
- Inom infrastrukturunderhållet finns samma problem i form av nedskurna resurser, ökad entreprenadutläggning och med tiden ökade svårigheter att behålla kompetent personal i viktiga funktioner. Produktionspersonalen har minskat i relation till administrativ personal inom Banverket.
- Stora problem finns när det gäller att hitta rätt prioriteringar och former för fungerande kontakter mellan tågtrafikbolagen och Banverket.
- Allmänhetens tilltro till järnvägstrafiken har fått sig en knäck, då antalet inställda tåg och förseningar ligger på en oacceptabel nivå.
- Inom infrastrukturen försämrats säkerheten på sikt genom brister i förfrågningsunderlag och kravställning, och genom att ekonomiska krav sätts före krav om säkerhet och arbetsmiljö.

Energi

SEKO ser stora behov av att förbättra regelverket på den avreglerade elmarknaden. Hittills har fokus huvudsakligen legat på att främja den fria konkurrensen, vilket har resulterat i en producenternas marknad medan regler och förutsättningar för en elproduktion med hög tillgänglighet, kvalitet och till rimliga priser varit nära nog obefintliga. Våra medlemmars arbetsvillkor, inte minst vad beträffar arbetsmiljö och säkerhet, har försämrats.

- Avvecklingen av produktionskapacitet har gått alltför snabbt, vilket äventyrat elförsörjningen.
- Ägarkoncentrationen har ökat. Fyra kraftproducenter står för 90 procent av all elproduktion i Sverige.
- Det eftersatta underhållet i ledningsnäten har resulterat i fler och längre elavbrott.
- Kortsiktigt lönsamhetstänkande går före långsiktighet och nödvändiga investeringar.
- De anställda har fått betala ett högt pris i form av försämrade anställningsvillkor genom företagets agerande på den öppnade marknaden, bland annat vad gäller arbetsmiljö och säkerhet.
- Småkonsumenter missgynnas av ojämlika taxor och krångliga administrativa rutiner.

Post

Situationen för de anställda i postföretagen kan kortfattat beskrivas som att:

- Inflytandet på arbetet har minskat genom central- och detaljstyrning samt övertro på möjligheten att rationalisera verksamheten genom centrala direktiv. Möjligheterna till medinflytande för såväl de anställda som den fackliga organisationen uppvisar alltför många brister. Bemanningen är ofta alltför knapp vilket skapar en situation där de anställda känner stress.
- Arbetsmetoderna har förändrats till fler uppstyckade, hårt styrda jobb med utarmat arbetsinnehåll.
- Fler tim- och visstidsanställningar har utformats genom arbetsgivarens ambition att minska personalkostnader och skapa optimal produktionsanpassning.
- Kompetensutvecklingen och möjligheterna att hänga med i den tekniska utvecklingen tenderar att koncentreras till ett fåtal anställda.

Tele

Jobben inom telekommunikationsföretagen har starkt påverkats av branschens strukturomvandling. Stora uppsägningar och ständiga förändringar i företagen har skapat oro och otrygghet. Den hårdnande konkurrensen gör det nödvändigt för företagen att minska kostnaderna, vilket ökar arbetsbelastningen och pressen på de anställda. Telebranschen som tidigare genomsnittligt haft en låg sjukfrånvaro visar nu tydliga tendenser till en snabb ökning.

Exempel på problem som personalen fått kännas vid:

- Ständiga omorganisationer och nya arbetsorganisationer har genererat stor otrygghet. Det råder en stor omorganisationströtthet vilket resulterar i minskat engagemang.
- Varje omstrukturering i nya företagskonstellationer tenderar att äventyra arbetsvillkor och förmåner i form av till exempel pensionsvillkor.
- Upphandlingar riskerar att vid varje upphandlingstillfälle resultera i nedtrappning av de anställdas villkor. Korta upphandlingsperioder ökar de anställdas osäkerhet om framtiden.
- Arbetsbelastningen har ökat och blivit ojämnare för många grupper. För vissa grupper har kraven på ständig tillgänglighet också ökat.
- Uppdelning i allt smalare och mer begränsade verksamhetsområden med eget ekonomiskt ansvar har medfört att såväl arbetsmiljöarbete som rehabilitering försvårats.
- Arbetsmiljöorganisationen har avrustats och frågorna om arbetsmiljö nedprioriterats.
- Samverkansavtalens tanke att arbetsmiljöarbetet skulle ingå som en naturlig del i det övriga fackliga arbetet misslyckades. Arbetsmiljöarbetet kom istället i sista hand när ekonomin sattes främst.
- Förändringarna har inneburit att det blivit allt svårare att ägna tid åt fackligt arbete eftersom det blivit nödvändigt för den egna anställningstryggheten att satsa allt på arbetet. I en tekniskt intensiv verksamhet med snabb utveckling accentueras detta i en omstrukturering av det slag som skett inom telekombranschen.
- Uppsplittningen i mindre företag med mer koncentrerad verksamhet har försvärat möjligheterna att byta jobb inom samma organisation. Detta innebär att företagen inte satsar på kompetensutveckling – för anställning krävs rätt utbildning från start.

Våra krav på arbetsgivarna

Medlemmarna i de berörda branscherna upplever en situation som i olika avseenden har inneburit en ökad press och en försämrad arbetssituation. Förbundet vill särskilt lyfta fram ett antal krav som vi menar är angelägna och aktuella allmänt i branscherna. Dessa krav är:

- Ofta inbördes beroende av varandra, så är exempelvis en tillräcklig grundbemanning en förutsättning för en bra arbetsmiljö, kompetensutveckling, inflytande och en fungerande arbetsorganisation etcetra.
- Personalresurserna måste dimensioneras så att förutsättningar skapas för att stressen, utslagningen och de ökade sjukskrivningarna minskar. Kvaliteten i upphandlingarna måste säkerställas, anbud som medför orealistiskt låg bemanning måste avvisas.
- En tillräcklig egen bemanning inom samhällsserviceföretagen är en förutsättning för en verksamhet som värnar om service, kvalitet och som ger förutsättningar för en god arbetsorganisation, inflytande och en aktiv kompetensutveckling för de anställda.
- Arbetsmiljön måste ges högsta prioritet. Arbetsgivaren måste leva upp till sina skyldigheter när det gäller arbetsmiljöarbete. Ingen skall drabbas av ohälsa på grund av arbetet. Det är också oacceptabelt att så många medlemmar idag utsätts för hot och våld i arbetet. Ett ökat inflytande över den egna arbetssituationen är ett krav för att förbättra arbetsmiljön för SEKO:s medlemmar.
- Social dumping är helt oacceptabelt. Löne- och anställningsvillkor måste bibehållas på minst samma nivå vid byte av entreprenör. Det ska inte vara möjligt att konkurrera genom dumpade avtal. Kostnaden för avtalen ska vara likvärdig för företagen i respektive bransch. Vidmakthållande av förmånligare villkor vid övergång av verksamhet i samband med offentlig upphandling ska alltid eftersträvas.
- Anställningstryggheten måste säkras vid upphandlingar. Visstidsanställningar ska begränsas.
- Nej till utarmat arbetsinnehåll. Satsa på att tillvarata arbetstagarnas kompetens genom en arbetsorganisation och bemanning med möjlighet till inflytande, utveckling och eget ansvar för uppgifterna.
- Alla arbetstagare ska ges del i en kompetensutveckling som svarar mot dagens och framtidens krav. Möjligheterna till kompetensutveckling måste förstärkas.
- Heltid skall vara en rättighet och deltid en möjlighet.

Våra krav på regering och riksdag

Riksdag och regering sätter ramarna för samhällsservice och infrastruktur. Detta ger dem en nyckelroll när det gäller att garantera en långsiktigt hållbar verksamhet med högt ställda kvalitetskrav som kan svara upp mot medborgarnas behov. Om verksamheten bygger på högt ställda kvalitetskrav snarare än kortsiktig lönsamhetsjakt är det den bästa grunden både för en bra samhällsservice och nöjda anställda.

I den konkurrenspolitiska propositionen från 1996 inskräptes kravet om noggrann utvärdering av systemförändringar. Det är hög tid att fullfölja detta åtagande.

SEKO kräver att det genomförda systemskiftet inom samhällsservicen och infrastrukturbranscherna utvärderas med avseende på kvalitet, service och de anställdas villkor i syfte att skapa en långsiktigt hållbar verksamhet. Tills detta är genomfört kräver SEKO att all fortsatt avreglering stoppas.

SEKO ställer följande krav i utvärderingen:

- Samhället måste sätta upp tydliga mål för samhällsservicen, mål som är möjliga att utvärdera.
- En långsiktig finansiering måste tryggas för alla verksamheter som innefattar av samhället definierade mål för samhällsservice.
- Privatiserad samhällsservice som inte fungerar på en konkurrensutsatt marknad ska återföras till samhället.
- Högt ställda kvalitetskrav på samhällsservicen måste vara vägledande för statsmakterna. Kraven måste uttryckas i termer som tydligare vägleder verksamhetsansvariga för att kunna fullfölja samhällskraven.
- Regelsystemen i branscherna måste tydligt identifiera konflikterna mellan företagsekonomisk lönsamhet och samhällets och medborgarnas behov. Systemen måste vara bättre fungerande instrument för att kunna prioritera samhällsbehoven utifrån övergripande politiska bedömningar.
- Upphandlingslagen måste revideras för att åstadkomma en kompetent och ansvarsfull upphandlingspraxis som sätter kvalitet och service i centrum. Arbetsmiljö och sociala villkor måste också vägas in vid upphandlingar, och upphandlingslagen bör kopplas till MBL. Kontraktstiderna för upphandlad verksamhet måste bli längre. Upphandlingstider kortare än tio år bör inte förekomma. Sverige ska också ratificera ILO-konvention 94, som handlar om arbetsklausuler i offentliga kontrakt. Det är helt oacceptabelt att ett samhälle använder sig av försämring av anställnings- och arbetsvillkor som ett medel för att förbilliga den offentliga verksamheten.
- Upphandlingssystemets tvång att prioritera kortsiktig lönsamhet måste korrigeras av samhället för att tillgodose långsiktiga investeringsbehov. Regelsystemen måste till-

godose förebyggande underhåll och att bevara det nedlagda realkapitalet.

- Staten ska genom att vara ägare till företag, inom branscher som bedriver nödvändig samhällservice, sätta normer för kvalitet och tillgänglighet. Exempel på sådana företag är SJ, Vattenfall, Posten samt delägarskapet i Telia-Sonera.
- Staten ska för infrastrukturen inom Banverket, Vägverket, Luftfartsverket och Sjöfartsverket bedriva löpande drift- och underhållsarbete i egen regi med tillräcklig personalvolym och kompetens för att i huvudsak klara verksamheten själva. Därför ska Banverkets, Vägverkets och Luftfartsverkets produktionsenheter eller Sjöfartsverkets underhållsverksamhet och båtmän inte privatiseras utan kvarstå i statens ägo.
- Staten ska bedriva viss säkerhetsverksamhet i egen regi såsom säkerhetskontroller på flygplatser, trafikledning inom luftfarten etcetra. Kriminalvårdsanstalter och häkten ska självfallet kvarstå i statlig regi.

